



International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL



SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:29
sssjournal.com

pp.425-440
ISSN:2587-1587

2019 / January / Ocak
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 05/12/2018 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 31/01/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 31.01.2019

TİCARET SAVAŞLARI VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

TRADE WARS AND MACROECONOMIC EFFECTS

İlhan KARAYEL

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Programı Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir, ilhan.karayel@hotmail.com, İstanbul/ Türkiye



Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1240>

Reference : Karayel, İ. (2019). "Ticaret Savaşları ve Makroekonomik Etkileri", International Social Sciences Studies Journal, 5(29): 425-440.

ÖZ

2018Öncelikle çalışmanın teorik çerçevesi, korumacılık ve stratejik dış ticaret politikası ile ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızın ilk bölümünde serbest ve korumacı dış politika teorileri ve bu politikaların temel araçları ile ilgili bir literatür çalışması yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, stratejik dış ticaret politikası çerçevesinde ülkelerin uyguladıkları korumacı politikalar, bunların temel araçları ve yöntemleri değerlendirilmiştir. Korumacı dış ticaret politikalarında özellikle küreselleşme sonrasında ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların farklı hedefler doğrultusunda korumacı politikalar yoluyla kazanç sağlayarak refah artırma yönelimleri incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, ABD'nin Çin ve Meksika ile başlatması öngörülen ticaret savaşları, örnek olay incelemesi kapsamında analiz edilmiştir. Bu analizde kullanılan üç temel senaryo ve misilleme davranışları, ABD'nin tek taraflı bir ticaret savaşı başlatması, tarafların karşılıklı bir ticaret savaşı yürütmesi ve Nash dengesi doğrultusunda optimum denge uygulanması seçenekleridir. Çalışmanın en temel sonuçları, ticaret savaşlarının başlatan taraf da dahil olmak üzere herhangi bir refah artışına yol açmayacağı, aksine büyük oranda refah kaybı yaratacağı yönündedir. Ayrıca daha büyük bir ekonomiye sahip olan tarafın ticaret savaşında göreceli olarak kazanç sağlayabileceği ve Nash dengesi ile sağlanan optimum dengenin toplam refah kaybını en aza indiren senaryo olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ticaret savaşları, optimal denge, korumacılık

ABSTRACT

This study examines the concept and potential macroeconomic impacts of trade wars which has increasingly become popular in recent years, and analyses the hypothetical case of trade wars between the US, China and Mexico. First of all, the theoretical framework of the study is linked to the literature in protectionism and strategic foreign trade policy. In line with this, in the first part of our study an evaluation of free trade and protectionist foreign policy theories, and the basic tools of these policies has been made. In the second part of the study, the protectionist policies implemented by the governments within the framework of strategic foreign trade policy, and their basic tools and methods have been clarified. New approaches to protectionist foreign trade policies, especially after globalization, and pro-welfare tendencies by exploiting protectionist policies in the direction of different objectives have been examined. In the third and final part of the study, the assumption-based trade wars initiated by the US with China and Mexico were analyzed under the case study. The three basic scenarios and retaliatory behaviors used in this analysis are the US to initiate a unilateral trade war, the parties to carry out a bilateral trade war, and an reaching optimal tariff in the direction of the Nash equilibrium. The main results of the work is that trade wars will not lead to any increase in welfare, including for the initiating side of trade wars, but rather to a considerable loss of welfare. It has also been found that the one with the larger economy can make a profit in the trade war and the optimal tariffs provided by the Nash equilibrium is the least costly scenario in terms of welfare loss.

Keywords: Trade wars, optimal tariffs, protectionis

1. GİRİŞ

Uluslararası arenada ülkelerin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılıklarındaki artış, aynı zamanda bu ülkelerin birbirleri ile ticari rekabetlerinin de artmasına yol açmıştır. Son otuz yıllık süreçte, sanayi açısından gelişmiş olan ülkelerin daha güçlü birer yerli imalat ve tasarım merkezi haline gelme yönündeki çabaları dolayısıyla rekabet daha da artmış, bu durum ise bu ülkelerin arasında rekabete ve bütçe dengelerine dayalı ticaret anlaşmazlıklarının yoğunlaşmasına yol açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak 1980'lerde hız kazanan küreselleşme sürecine kadar dünyanın ticari sınırlarını kaldırmak ve uluslararası ticarete liberalleşmeyi adeta bir temel hedef olarak gören gelişmiş ülkeler, küreselleşmenin sonuçlarını vermesi ve art arda ortaya çıkan yayılcı krizler neticesinde korumacılığa yeni tanımlar getirme arayışına girdiler. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD), ulusal güvenlik ve ekonomi açısından stratejik önem arz eden ve ileri teknoloji gerektiren havacılık, yarı iletkenler gibi endüstrilerde diğer gelişmiş uluslar tarafından tehdit edilme ve rekabet gücünün zayıflaması risklerine karşı Uzak Doğulu ve Avrupalı rakipleriyle giderek artan bir ticari rekabet içerisine girmiştir. Böylesi bir rekabet sıklıkla ticari çatışmalara, kur savaşlarına ve hatta ticaret savaşlarına kadar varacak ciddi sonuçlara sebebiyet vermiştir (Aslan, 2007:5).

Ticaret savaşları, iki veya daha fazla devletin yukarıda bahsedildiği gibi stratejik ürünlerin pazar rekabetinden, cari dengelerin sağlanmasına kadar değişen farklı sebeplerle, karşılıklı çıkmakta olan ticaret engellerine yanıt vermeleri ve misilleme yapmaları amacıyla tek yönlü ya da karşılıklı olarak yeni ticaret engelleri ve tarifeler uygulaması şeklinde tanımlanabilecektir.

Ticaret savaşları sürecinde ortaya çıkan karşılıklı engelleyici düzenlemelerin başta makroekonomik göstergeler doğurduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra refah düzeyi, işgücü piyasası, ikili ilişkiler, sektörel dengeler ve yerleşik değer zincirleri olmak üzere oldukça kapsamlı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bu doğrultuda artan korumacılık ve sıkça telaffuz edilen ticaret savaşı olgusu, küresel boyutta ülkelerin değer zinciri ve üretim kompozisyonları bağlamında daha bağımsız politika yaklaşımları geliştirme eğilimine girmelerine yol açabilir.

Günümüzde iktisatçılar bir ticaret savaşının ortaya çıkış dinamiklerini ve tarafların ne şekilde bir reaksiyon gösterebileceklerinden başlayarak, güçlü ve zayıf yönleri, üretim kompozisyonları, makroekonomik yapıları, işgücü ve üretim faktörleri açısından mevcut durumları, dış ticaretteki partnerleri ve genel politika hedefleri kapsamında henüz başlamadan değerlendirebilmektedir. Bu değerlendirmelerde farklı modelleme yöntemleri ile muhtemel senaryolar tespit edilmekte, tüm tarafların kazanım ve kayıpları niceliksel olarak etin bir şekilde tahmin edilebilmektedir.

Ticaret savaşlarının yüksek maliyeti, ülkeleri bu yöntemle ticari hedeflerini gerçekleştirmekten alıkoyan en önemli unsurdur. Bu çalışmada, öncelikle ticaret savaşlarının öncesinde uygulanan ve daha ılımlı ve gerçekçi hedeflere yönelik korumacı yaklaşımların teorik yapısı incelenmektedir. Çalışmanın uygulama bölümünde ise ABD'nin son iki yıllık süreçte Çin ve Meksika ile başlatma sürecinde ilerlediği ticaret savaşlarının ortaya çıkaracağı muhtemel sonuçlar incelenmektedir. Bu incelemenin kapsamı, ABD'nin yapması öngörülen muhtemel tarife artışlarına karşı, adı geçen ülkelerin yapabileceği misilleme olasılıklarının bu alanda yayınlanmış veriler ve kullanılan modellemeler doğrultusunda analiz edilmesini içermektedir.

Böylece her bir senaryo için ülkelerin karşılaşılabilecekleri maliyetler ve kayıplar tespit edilmekte ve bu sonuçlar, makroekonomik ve ticari boyutlarıyla uzun ve kısa vadeli yaklaşımlar doğrultusunda incelenmektedir.

2. TİCARET SAVAŞLARI VE DÜNYA EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Ticaret savaşları literatürü, konuya ilişkin örneklerin sömürgecilik dönemlerine kadar dayanması sebebiyle oldukça kapsamlı ve geniş bir teorik çerçeveye dayandırılmaktadır. Teorik çerçevede, Johnson (1953), optimum denge argümanına dayanan ticaret savaşları örneğini incelemiş ve büyük ülkelerin bir ticaret savaşından fayda sağlayabilmesinin mümkün olduğunu fakat gelişmekte olan ya da küçük ülkelerin ticaret savaşlarında daima kaybeden taraf olduğunu açıkça gösteren ilk araştırmacı olmuştur. Bu araştırmanın odak noktaları, neo-klasik bir çerçeve altında, mükemmel rekabet, refah geliştirici hizmet fonksiyonları ve advalorem tarifeleri ile ilişkilendirilmekteydi. "Genel durum" da, büyük ülkeler de ticaret savaşlarından kaybeden taraf olabilmektedir. Literatürde "Johnson örneği" olarak adlandırılan tespite göre, büyük bir ülkenin ulusal refahı, Nash dengesinde

serbest ticarete göre daha iyiyken, küçük ya da gelişmekte olan ülkenin refahı ise azalma eğilimindedir (Bouet ve Laborde, 2017).

2.1. Optimum Denge

Dış ticaret hacimlerinde ortaya çıkan daralmaların olumsuz etkilerinin önlenmesi amacıyla, ticaret hadlerinin iyileşmesiyle ortaya çıkan net refah artışlarını maksimize eden gümrük tarifeleri Seyidoğlu (2009:168) tarafından optimum denge olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanım doğrultusunda ilk olarak incelenmesi gereken husus, bir ülkenin, tarife uyguladığı bir durumda dahi refah düzeyinde artış yaratmasının ne derece mümkün olduğudur. Böylesi bir durumun incelenmesi için, ülkenin dünya pazarlarında etkin olan bir ürün üretip, satma kapasitesine sahip olduğu veya bir başka deyişle, bu ülkenin büyük ülke tanımını karşılayan özellikleri taşıdığı varsayılabilir. İlgili ülke bu durumda, monopol gücünü kullanarak dış ticaret hadlerini kendi avantajına göre değiştirebilecektir (Tekbaş ve Yıldırım, 2016:455).

Dış ticaret ilişkilerinde tarife belirleyen X ülkesinin pazardaki gücünü belirleyen unsur ise yabancı ülkelerde mevcut arz ve talep dengeleri ile yurt içi talep ve arz eğrilerinin, karşılaştırılarak değerlendirilmesi ve yurtiçi arzım uluslararası pazarların talebine göre konumunun doğru şekilde tespit edilebilmesi ile ilişkilidir (Akçadağ-Alagöz, 2016:38). Eğer yurtiçi talep kesintisiz bir şekilde karşılandıktan sonra uluslararası pazarlara yeterli miktarda ürün temin edilebiliyorsa, bu durumda etkin ve optimal bir denge yapısından söz etmek mümkün olabilecektir. Ancak uluslararası ticari ilişkilerde optimal dengeye ulaşmayı zorlaştıran başka unsurlar da bulunmaktadır.

Monopol gücüne sahip olan ülke, bir tarife belirlediğinde, bu durum dış ticaret hadleri üzerinde müspet bir değişime yol açmaktadır. Fakat diğer taraftan, uluslararası talebin esnekliğiyle ilişkili bir şekilde dış ticaret hacminde bir düşüş meydana gelmesi beklenmektedir. Bu durumda ilgili ülkenin karşılaşacağı net refah etkisinin belirlenmesinde bu iki unsur arasında hangisinin daha geniş bir etki alanına sahip olduğuyla ilişkili bir değişkenlik ortaya çıkmaktadır. Ülkenin bu durumda net refah etkisini pozitif yöne çevirebilmesi, optimum dengenin belirlenebilmesine bağlıdır (Küçükaksoy, 2010:145).

2.2. Nash Dengesi ve Ticaret Savaşları

Nash dengesi, oyun teorisinde temel bir kavramdır ve sosyal bilimlerde stratejik bir etkileşimin sonucunu kestirmek için en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Bir oyun (stratejik veya normal formda) aşağıdaki üç unsurdan oluşur: bir oyuncu seti, her oyuncu için bir dizi eylem (veya saf strateji) ve her oyuncu için bir geri bildirim (kazanım) işlevi. Geri bildirim işlevleri, her oyuncunun eylem profilleri üzerindeki tercihlerini temsil etmektedir. Burada bir eylem profili her oyuncu için yalnızca bir eylem listesinden oluşmaktadır. Saf strateji ile ulaşılan Nash dengesi, tek oyuncunun bu profilden tek taraflı olarak saparak daha yüksek bir kazanç elde edemeyeceği bir eylem profilidir (Campbell ve Miller, 2007:540).

N tane partnerin dahil olduğu bir oyunda eğer artık hiçbir partnerin hamleleri oyun sürecinde oluşan denge koşulunu değiştirmeye yeterli gelmiyorsa, ve denge noktasında herhangi bir değişim meydana gelmiyorsa bu durum Nash dengesini ifade etmektedir. Nash dengesi durumunda, bir oyuncu diğerlerinden bağımsız olarak konumunu değiştirme girişiminde bulunursa, yeni konumunda sağlayacağı fayda, eski konumunda (denge) sağlayacağı faydaya kıyasla daha düşük olacaktır (Uysal, 2017:2).

Nash dengesinin, oyun teorisi eşliğinde geçmişte ortaya çıkan ticaret savaşlarının açıklanması amacıyla sıklıkla kullanılan bir model olduğu görülmektedir. Bu duruma yol açan en önemli sebeplerden birisi, aslında genellikle güçlü olan ticari partner tarafından başlatılan ticaret savaşlarının neticede her iki taraf için de ulusal refahın belirli oranda kaybedilmesine yol açan bir aksiyon içeriyor olmasıdır. Nash dengesinin ticaret savaşlarında karşılıklı olarak stratejilerin belirlenmesi sürecinde, her iki taraf açısından da kayıpların minimize edilmesi üzerinde rol oynadığı bu alanda yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır (Bagwell ve Staiger, 2016:247).

Oyun teorisinin öne sürdüğü gibi, ardışık dönüşlerle tekrarlanan her oyunda olduğu gibi, oyundaki her oyuncu, diğer oyuncunun “kötü davranışını” cezalandıran misilleme eylemleri için bir hamle hakkına sahiptir ve kaçınılmaz olarak, her ikisi de isteklerini tam anlamıyla geliştiremedikleri bir Nash dengesine ulaşacaktır. Bu durumda tarafların kazançları, diğer oyuncuların davranışları tahmin

edilebilir noktaya geldiği aşamada denge noktasına ulaşacak ve her iki oyuncunun da işbirlikçi bir yaklaşım gösterdiği en iyi seçenek kadar olmasa da, diğer alternatiflere kıyasla büyük ölçüde kazançlı olacaktır (Felicio, 2018).

Bu çalışmanın uygulama bölümünde Nash dengesi fonksiyonları kullanılarak yapılan çalışmalarda, kuramın temel fonksiyonlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmış, ilgili veriler hali hazırda ABD, Çin ve Meksika arasında gerçekleşme potansiyeli bulunan ticaret savaşları doğrultusunda yapılmış çalışmalardan (Felicio, 208; Bouet,ve Laborde,2017; Balistreri ve Hillberry, 2017; Bagwell ve Staiger, 2016; Bchir vd. 2002) uyarlanarak güncel veriler eşliğinde (GTAP, 2018) düzenlenerek ikincil veri formunda kullanılmıştır.

2.3. ABD, Meksika ve Çin Arasında Gelişen Ticaret Savaşı

2.3.1. Ticaret savaşının arka planı

2016 yılının sonundan başlayan ve 2018'nin ilk aylarına kadar süregelen dönem küresel ticaretin gelişiminde dramatik bir değişime sahne olmuştur. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkışını onaylayan referandumun ardından, ABD başkanlık seçimleri kampanya sürecinde Donald Trump'ın, Çin, Meksika ve Almanya'yı ithalat vergileriyle tehdit ederek pek çok korumacı açıklama yapması ve seçimden zaferle ayrılması, küresel ölçekte kaygıların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Trump, seçim konuşmalarında “ABD'nin sektörlerini haksız yabancı rekabetten korumak için Meksika'dan ithal edilen ürünlerde %35, Çin'den ithal edilen ürünlerde ise %45 oranında tarifeler uygulayacağını” açıklamıştır. Göreve başlama sürecinde Trump yönetiminin ilk kararlarından birisi aslında ABD'nin Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çıkışını onaylayan bir yürütme emrini imzalamaktı. Ancak, bu mesaj büyük ölçüde sembolikti, çünkü bu anlaşma ABD Kongresi tarafından hali hazırda onaylanmamış bir anlaşmaydı (Ünay ve Dilek, 2018:18-19).

Genel olarak, kısaca özetlemek gerekirse, bu alanda sunulan literatür aşağıdaki üç temel nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır:

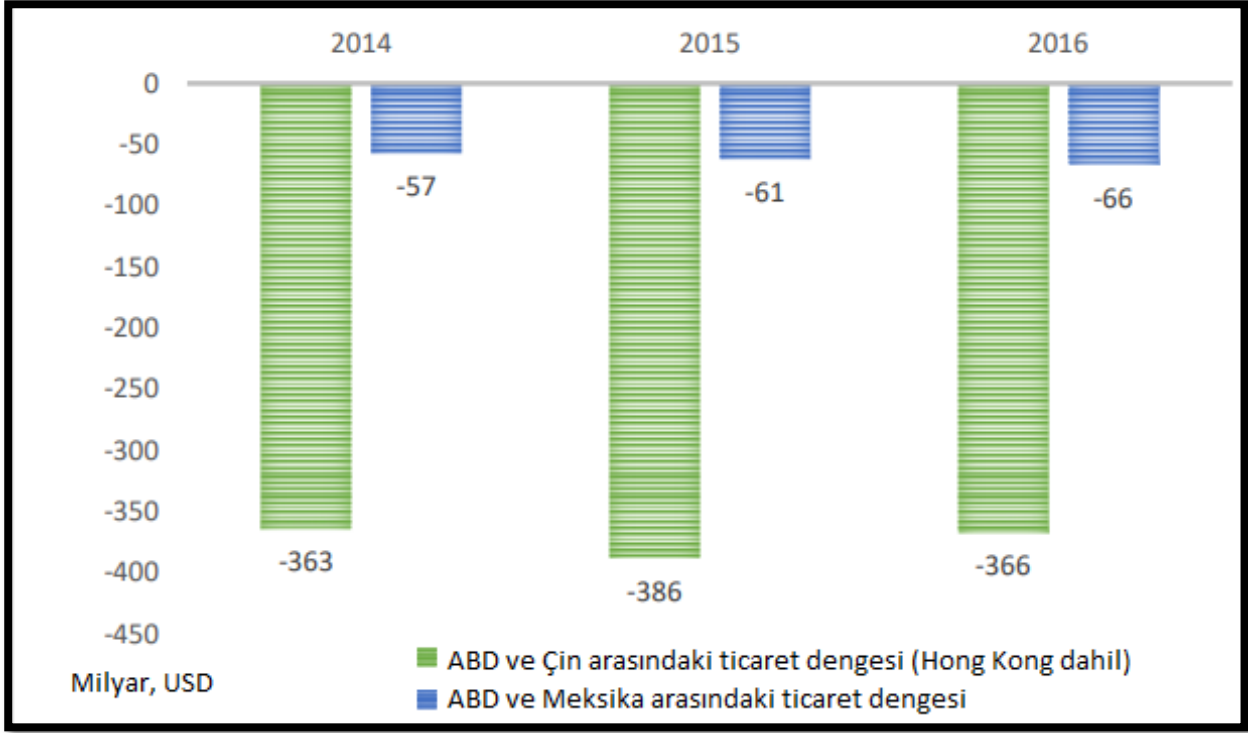
- Bir küresel ticaret savaşı, tüm ülkelerin refah açısından önemli kayıplar yaşayacağı sonucuna varmaktadır (Bouet ve Laborde, 2017).
- Büyük bir ülke ile küçük bir ülke arasındaki bir ticaret savaşı büyük ülke için kazançlar ve kayıplarla karşılaşabilir, ancak küçük ülke her koşulda kayıplar yaşayacaktır (Conybeare, 1987).
- Bir ticaret savaşının taraf olan tüm ülkeler için aynı anda kazanç sağlaması beklenemez. Ancak işbirliği stratejisi tüm ülkeler için refah artırıcı ve daha olumlu bir çözüme yol açma fırsatı sunabilmektedir (Felicio, 2018). Bu üç sonuca yönelik olarak literatürde hem teorik hem de ampirik çalışma örnekleri yer almaktadır.

2.3.2. ABD'nin Meksika ve Çin ile ticari ilişkileri

Çin ve ABD, 2016 yılında sırasıyla 1,379 milyon ve 324 milyonluk nüfusa sahip büyük ülkeler olarak değerlendirilmekte ve nominal olarak sırasıyla 11,4 trilyon ve 18.6 trilyon ABD doları GSYİH değerleri ile dünyada ilk iki sırada yer almaktadırlar. Bu karşılaştırmaya kıyasla, 2016 yılında Meksika'nın nüfusu 122 milyon ve GSYİH'sı ise sadece 1.07 trilyon ABD doları olarak kaydedilmiştir (CIA, 2017). Bu veriler, ABD ve Meksika'nın GSYİH'sı karşılaştırılırken 1'e 17,4; ABD ve Çin'in GSYİH'sı karşılaştırılırken 1'e 10,7 oranında bir ölçeğe dönüşmektedir.

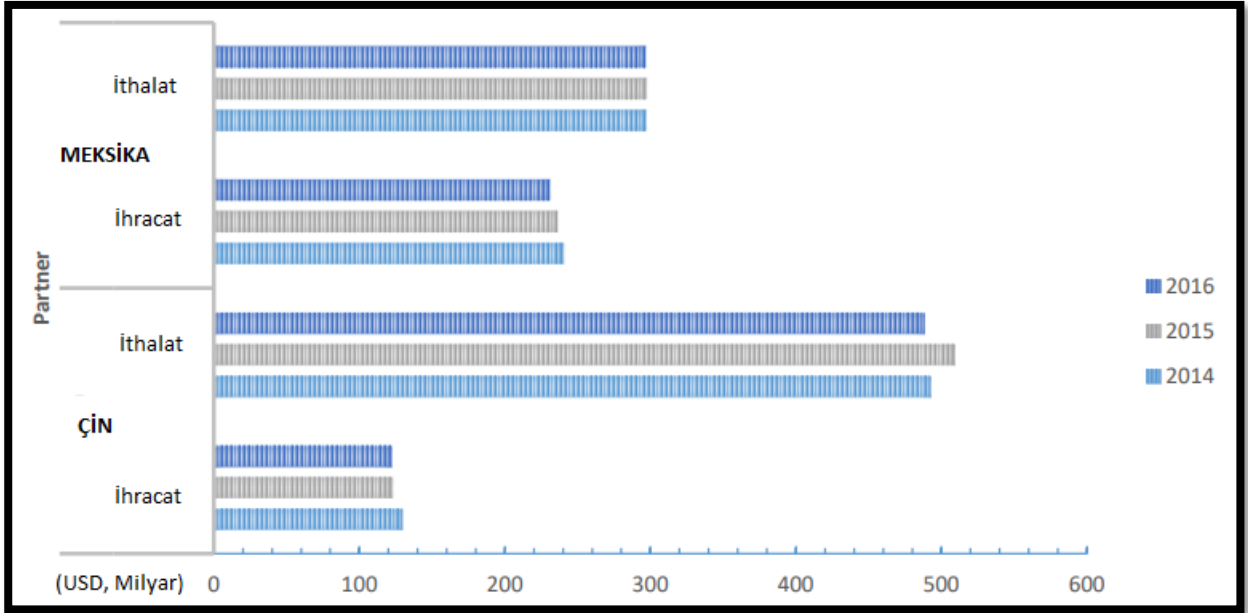
Her üç ülke de DTÖ üyesi iken, ABD ve Meksika, kuruluşun ortaya çıkışından itibaren üye olmuş (1 Ocak 1995), Çin ise tam üyeliğini 2001'de gerçekleştirmiştir (WTO, 2017).

Geçtiğimiz dönemde seçilen ABD başkanı Trump'ın da belirttiği gibi, bir ticaret savaşının başlatılmasının muhtemel ve temel nedeni, ikili ticaret açıklarının ABD açısından önemi ile ilişkilidir (Ünay ve Dilek, 2018). Şekil 1 bu açıkları, Şekil 2 ise ticaret akışlarının değerini göstermektedir. Çin ile ABD arasındaki ticaret açığı bu konunun daha iyi kavramsallaştırılması açısından özellikle önemlidir.



Şekil 2.1: ABD'nin Çin ve Meksika ile ürün dış ticaretindeki açıkları (2014-2016).

Kaynak: BM Comtrade (<https://comtrade.un.org/> Erişim: 12.04.2018)



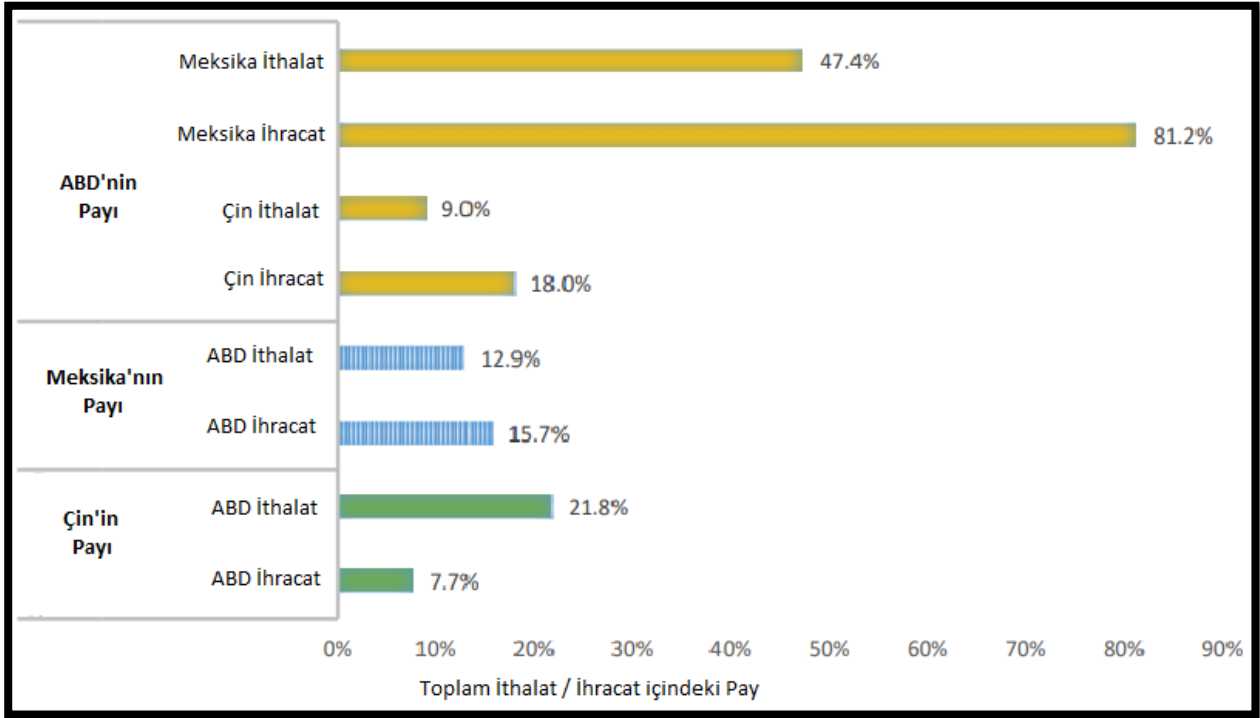
Şekil 2.2: ABD'nin Çin ve Meksika ile Ürün İthalat ve İhracat Hacmi (2014-2016)

Kaynak: BM Comtrade (<https://comtrade.un.org/> Erişim: 12.04.2018)

Her iki ticari ortaklık ilişkisi de (ABD-Çin ve ABD-Meksika) yüksek değere ve ülkelerin dış ticaretinde yüksek paylara sahip olması dolayısıyla büyük önem arz etmektedir. Ancak özellikle ABD ile dış ticareti toplam mal ihracatının % 81'ini ve toplam ithalatın % 47'sini temsil etmesi dolayısıyla Meksika açısından bu ortaklık çok daha önemlidir (Şekil 2.2).

2016 yılında ABD'nin Çin'e yaptığı toplam ihracatın % 22'si, ulaşım araçları, % 14,9'u tarım ürünleri, % 14,8'i ise bilgisayar ve elektronik ürünlerden oluşmuştur. Aynı yıl içinde ABD'nin Çin'den ithal ettiği başlıca mallar, % 34,8 ile bilgisayar ve elektronik ürünler, % 8,8 ile elektrikli cihazlar, beyaz eşya ve bileşenler ve % 8,5 ile diğer çeşitli mamul mallardan oluşmaktadır. ABD'nin 2016 yılında Meksika'ya yaptığı ihracatının sektörel yapısı Çin'e yapılan ihracatla nispeten benzerlikler göstermekte, ancak Çin'e yapılan ihracatta önemli bir kalem olan tarım ürünlerinin yerini burada kimyasal malzemeler almaktadır. ABD'nin Meksika'dan ithal ettiği ürünler içerisinde

ulaştırma ekipmanları sektörü toplam ithalatın % 33,8'ini oluşturarak Meksika ve ABD açısından stratejik bir değer ifade etmektedir (ITA, 2017).



Şekil 2.3: İkili ticarete ülkeler arası dış ticaret payları (2017)

Kaynak: BM Comtrade (<https://comtrade.un.org/> Erişim: 12.04.2018)

Her iki ticari ilişki de küresel değer zincirlerine (KDZ'ler) katkısı bakımından oldukça açık bir şekilde fikir verici niteliktedir ve KDZ'lere katkıları oldukça benzerdir (Çizelge 2.1.). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2017) tarafından kullanılmakta olan Katma Değerli Ticaret (KDT) veri tabanına göre, her iki ekonominin de küresel katılım endeksi, gelişmekte olan ekonomiler için hazırlanan ortalama endeksine yakınsa, bu ülkeler geriye dönük katılım veya dikey uzmanlaşma pozisyonuna dâhil olmaktadır (OECD, 2017).

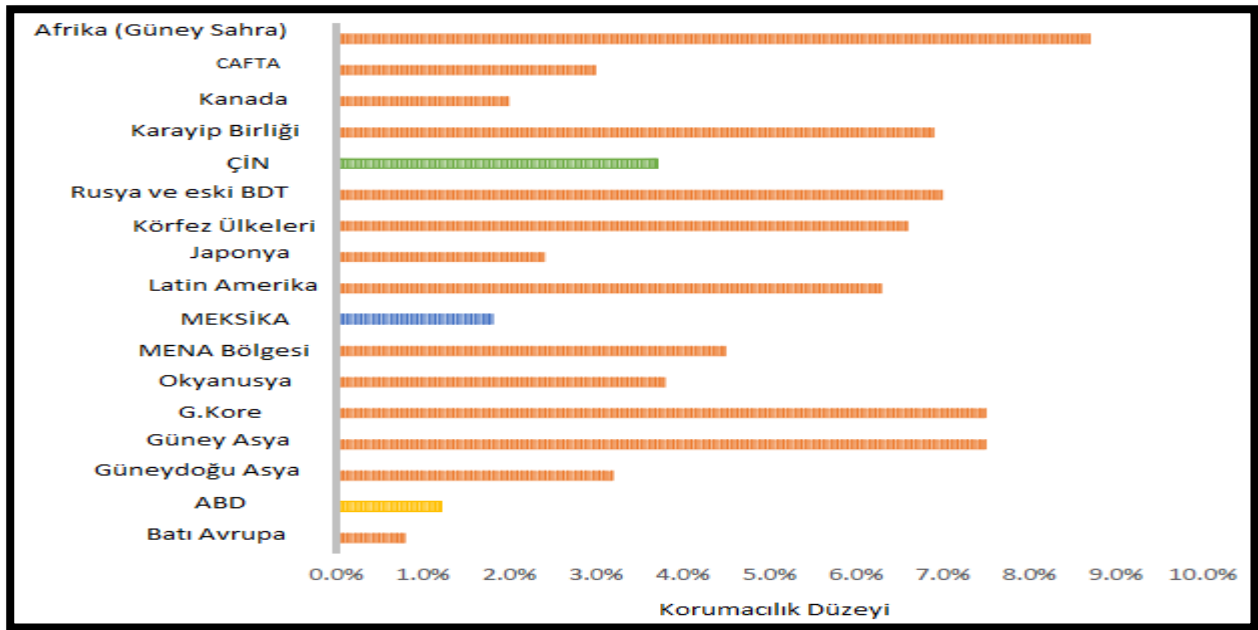
Çizelge 2.1: Küresel değer zinciri katılım endeksi

	Meksika	Çin	Gelişen Ekonomiler	Gelişmiş Ekonomiler
Toplam Katılım	46,8	47,7	48,6	48,0
İleri Katılım	15,1	15,6	23,1	24,2
Geri Katılım	31,7	32,1	25,5	23,8

Kaynak: OECD (2017)

Bu durum, nispeten her iki ülkenin de ihraç edilecek ara veya nihai malları ve hizmetleri üretmek için yabancı girdiler ithal ettiği, önemli bir yabancı katma değerli ihracat içeriğine karşılık gelmektedir. Karşılaştırmalı olarak, KDZ'lere ileri katılım her iki ülkede de nispeten düşüktür. Bu noktada ileriye dönük katılımın, yeniden ihracat amacıyla üçüncü ekonomilere gönderilen yerel katma değer ile ölçüldüğü ifade edilmelidir. Yani, bu durumda, ihraç edilen ara ürünler ikinci bir ülkeden satın alınarak yurtiçi katma değeri eklenmekte ve üçüncü bir ülkeye yeniden satışı yapılarak kaynaklar ilk ekonomiye aktarılmaktadır.

Ülkelerin ortalama koruma düzeyleri incelendiğinde aşağıdaki Şekil 2.4'de de görüldüğü üzere, dünya üzerinde seçilmiş farklı ülke ve bölgelere ilişkin farklı ortalama korumacılık düzeyleri söz konusudur. Bu şekilde, tarifeler ikili ticarete göre belirlendiği için ülkelerin genel korumacılık seviyesini tam olarak yansıtmaktan bir nebze uzaklaşabilmektedir. Ancak, her ülke ve bölge için tüm ticari mallar kapsamında GTAP (Global Trade Analysis Platform, 2018) tarafından hazırlanan bu veriler, özellikle ABD'nin diğer ülkelerle kıyaslandığında ne derece düşük seviyede bir korumacılık politikasına sahip olduğunu gösterme açısından önem arz etmektedir.



Şekil 2.4: Bölgelere ve ülkelere göre korumacılık düzeyleri

Kaynak: GTAP (2018)

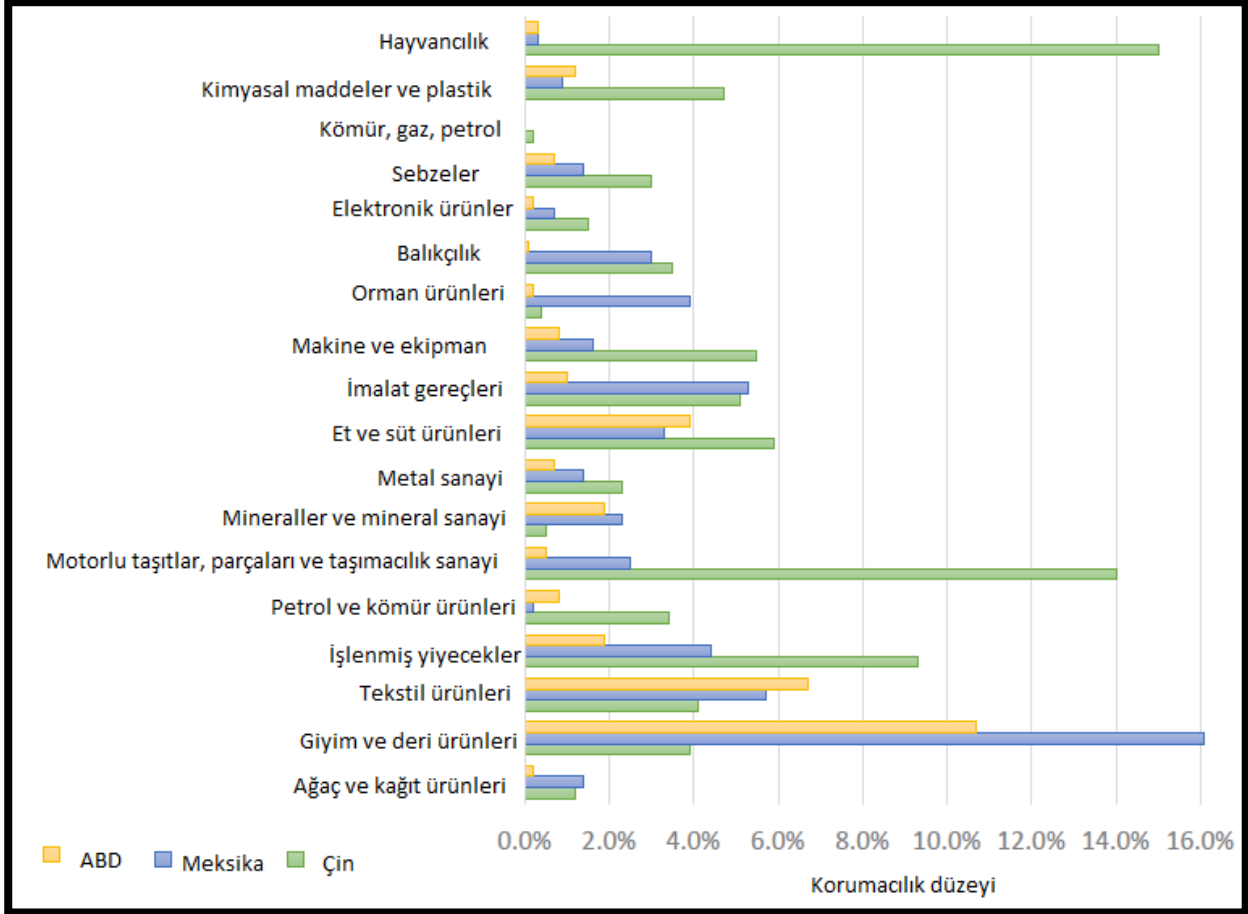
Çizelge 2.2., seçilmiş ülke ve bölgeler arasındaki iki taraflı koruma düzeylerini göstermektedir. Örneğin, Kanada'dan Çin menşeli mal ithalatına uygulanan ortalama koruma %4, Japonya'daki mallar için ise ortalama %3'tür. Çin'den ithal edilen mallar üzerinde uygulanan ABD korumasının ortalaması %3 iken, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) nedeniyle Meksika mallarına yönelik ABD korumasının ortalaması % 0'dır. Çin tarafına bakıldığında, ABD ve Meksika'dan ithal edilen mallar üzerine Çin %5'lik bir ithalat vergisi uygularken, Meksika'nın Çin'den ithal edilen mallar üzerinde uyguladığı ortalama tarife %6 ve ABD'den ithal edilen mallar için uyguladığı ortalama tarife % 0'dır.

Çizelge 2.2: Ağırlıklı ticarete göre ikili tarife yapısı (%)

İhracatçı	Kanada	ÇİN	Japonya	G.Kore	MEKSİKA	ABD	Okyanusya	Güneydoğu Asya	Güney Asya	Latin Amerika	CAFTA	Karayip Birliği	Batı Avrupa	Rusya Ve Eski BDT	Körfez Ülkeleri	MENA	Afrika (Güney Sahra)
Kanada	n.a.	3	9	6	0	0	2	3	12	6	4	3	2	12	5	6	9
Çin	4	n.a.	3	6	6	3	4	4	9	11	7	6	4	9	11	8	13
Japonya	3	6	n.a.	5	3	1	10	5	12	10	2	6	3	13	7	6	12
G.Kore	10	5	2	n.a.	8	1	9	3	8	11	6	20	1	11	10	9	11
Meksika	0	5	7	4	n.a.	0	4	4	4	3	2	4	0	14	4	7	5
Abd	1	5	6	28	0	n.a.	1	3	8	6	2	9	2	8	4	4	8
Okyanusya	5	2	3	5	7	1	2	3	6	9	20	7	7	9	5	7	7
Güneydoğu Asya	2	3	1	3	7	3	2	3	17	10	4	5	2	8	6	10	11
Güney Asya	4	2	1	14	13	4	4	5	9	8	5	3	3	9	6	4	10
Latin Amerika	2	2	2	14	4	1	1	4	3	1	4	5	4	10	6	10	10
Cafta	1	1	1	3	3	1	1	1	7	5	3	5	2	11	1	19	6
Karayip Birliği	3	10	8	9	9	0	3	3	8	4	3	4	2	15	6	6	14
Batı Avrupa	4	8	4	7	0	1	5	4	10	9	4	9	0	8	6	4	7
Rusya Ve Eski BDT	0	1	1	4	3	1	0	1	6	3	1	5	0	0	6	4	8
Körfez Ülkeleri	0	1	0	3	2	0	0	1	3	1	1	1	0	6	4	1	3
Mena	2	1	1	3	5	1	3	2	2	6	1	4	0	9	7	4	8
Afrika (Güney Sahra)	1	1	1	21	3	0	3	1	3	2	5	1	0	3	6	3	6

Kaynak: GTAP (2018)

Çizelge 2.2, ABD'nin dış ticareti açısından incelendiğinde, geçtiğimiz dönemde ABD başkanı Trump tarafından ağırlıklı olarak Çin üzerinden yürütülen eşit olmayan dış ticaret söyleminin temelinde yatan görünür gerekçeler daha net bir şekilde açığa çıkmaktadır. ABD'nin Çin'e ihraç ettiği mallarda % 5 tarife uygulanmasına karşılık, Çin'den ithal edilen mallara ABD'nin % 3 tarife uygulaması karşılıklılık ilkesine aykırı bir durum olarak görülmektedir. Diğer taraftan 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren bu durumun karşılıklı dış ticarete iki ülke arasında benimsenmiş bir ilke olarak kabul gördüğünü ve tüm bu süreç içerisinde bu ilke doğrultusunda dış ticaretin yürütüldüğünü de belirtmek gerekmektedir (WTO, 2018).



Şekil 2.5: ABD, Meksika Ve Çin'in Karşılıklı Ticaretinde Sektörlere Göre Korumacılık

Kaynak: GTAP, 2018; MIRAGE (AGRODEP, 2013).

Ancak diğer taraftan, Çin tarafından özellikle ABD'den ithal edilen mallara yönelik daha yüksek bir tarife sistemi uygulanmadığı da bu veriler incelendiğinde karşımıza çıkmaktadır. Japonya, Karayip Ülkeleri Topluluğu ve Batı Avrupa, uzmanlık yapılarındaki bazı çakışmalar sebebiyle Çin tarafından daha yüksek tarife uygulamalarıyla iç pazardan uzak tutulmaya çalışılmaktadır. NAFTA dolayısıyla ABD ürünlerine Meksika'ya erişimde vergi uygulanmamaktayken, Çin, G. Kore Güney Asya bölgesi ülkelerine ait ürünlerin Meksika'ya erişim açısından açıkça dezavantajlı durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 2.5'de, Çin, Meksika ve ABD'de önem derecesine göre seçilmiş bazı sektörlerle yönelik korumacılık seviyeleri sunulmaktadır. Bu şekil üzerinde ilk dikkat çeken verilerden birisi, giyim ve deri ürünleri dışındaki tüm sektörlerle yönelik ABD korumacılığının düşük seviyede olduğudur. Buna karşılık sektörlerle göre ortalama korumacılık seviyesinin, Çin tarafında özellikle motorlu taşıtlar ve bunlara ilişkin parçalar, nakliye ekipmanı ve hayvancılık, Meksika'da ise giyim eşyası ve deri ürünleri en üst seviyede olmak üzere önemli değişimler gösterdiği görülmektedir.

2.3.3. Ticaret Savaşı Senaryolarının Değerlendirmesi

Bu çalışmada kullanılan değerlendirme, Uluslararası İlişkilerin Uygulamalı Genel Denge Modellemesi (MIRAGE) olarak bilinen statik ve çok bileşenli bir genel denge modeline (GDM) ve ülkeler arasındaki tarife, ticaret ve üretim hakkındaki en son yayınlanan verilere dayanarak hazırlanmıştır.

Bu çalışma, ABD başkanı Trump'ın, Çin ve Meksika için ithalat vergilerinde çeşitli artışlar yapacağını ifade etmesi ve bu artışlara 2018 yılında Çin ile yapılan belirli hammadde grupları üzerinden başlamış olması dolayısıyla, ABD dış ticaret politikasının yönelimindeki değişimi ve sonuçlarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Trump'ın ifade ettiği korumacı yaklaşım, Meksika'dan ithal edilen ürünlerde % 35'lik, Çin'den ithal edilen ürünlerde ise % 30'luk bir ithalat vergisi artışını işaret etmekteydi (Tucker, 2016). Bu çalışmada uyarlanan veriler ise karşılaştırma etkisini sadeleştirmek amacıyla her iki ülke için de % 35'lik bir vergi artışı senaryosu dikkate alınarak sunulmaktadır.

Bu çalışmada değerlendirilen tüm senaryolarda, ABD'li yetkililer tarafından genellikle stratejik öneme sahip olduğu ifade edilen petrol, enerji ve mineral ürünleri hariç olmak üzere, Çin ve Meksika'dan ABD'ye ithal edilen tüm ürünlere ithalat vergisinin artırılacağı varsayımı (Aran, 2018:4) üzerine bir modelleme yapılmaktadır. Diğer taraftan bu iki ticaret ortağının misilleme derecesini belirlemek için ise aşağıdaki beş senaryonun varlığı dikkate alınmaktadır:

- Çin, Meksika veya her ikisi de ABD'nin bu ülkelere ithal ettiği ürünler için uygulayacağı vergi artışına karşılık ABD'den ithal edilen ürünlere yönelik aynı seviyede ithalat vergisi uygular.
- Çin, Meksika veya her ikisi de ABD'den yapılan tüm ithalatlar için ithalat vergisi (t) uygular, böylece bu ithalatlarda yeni toplanan tarife geliri, bu ülkelerin ihracatında ABD kurumları tarafından toplanan yeni tarife gelirine eşit olur.
- Çin, Meksika veya her ikisi de ABD'den yapılan tüm ithalatlarda, ABD'yle yapılan toplam ticaret hacmine ve yeni tarifeler dolayısıyla ortaya çıkan kayba bakarak, ticaret şartlarının eskisiyle aynı olduğu veya mümkün olan en dengeleyici ithalat vergisini tespit eder.
- Her bir ülkenin, diğer iki ülke tarafından belirlenen tarife esas alınarak, kendi refahını en üst düzeye çıkararak bir tarife uyguladığı bir optimum denge senaryosu belirlenmesi.
- Ticaret savaşına başlayan taraflar arasında, savaşan tarafın uyguladığı optimum dengeye göre her ülke için refah açısından en iyi misillemeyi içeren bir Nash dengesi kurulabilir.

Bu çalışmada, yukarıda yapılan literatür taramasından elde edilen varsayımlar doğrultusunda iki önemli sonuca ulaşılması beklenmektedir. Birincisi, bu gibi bir ticaret savaşında var olan mevcut avantajları dikkate alırsa dahi, ABD için bile bir ticaret savaşının başlatılması, iç refahı ve gayri safi yurtiçi hasılayı (GSYİH) geliştirmek için doğru politika olarak görünmemektedir. İkincisi, gerçekleştirilmesi planlanan ticaret savaşları, özellikle ABD'den ekonomik açıdan daha küçük olan ve ihracat açısından en önemli pazar yoğunluğunu ABD'nin oluşturduğu Meksika açısından oldukça önemli ölçüde bir zarara yol açabilme potansiyelidir.

2.3.4. ABD'nin Çin ve Meksika ile ticaret savaşları senaryoları

ABD hükümetinin uyguladığı ticari çatışmalara dayalı eylemlerle başladığı var sayılan çeşitli ticaret savaşları, her bir senaryonun üç boyut çerçevesinde aşağıda sunulmaktadır.

Bu üç boyut içerisinde birincisi, hangi ülke ya da ülkelerin ABD tarafından uygulanan ek tarifelerin hedefi olduğunu tanımlamaktadır. Bu noktada, ABD ticaret politikası değişikliği ile Çin ya da Meksika'dan ya da her ikisinden birden ithal edilen enerji malları hariç tüm mallara uygulanan 35 puanlık ilave bir tarifeden oluşan bir ABD ticaret politikası değişikliği modellenmektedir.

İkinci boyut, ABD ticaret ortağı/ortakları tarafından uygulanan misilleme türü tanımlanmaktadır. Bu aşamada toplam beş misilleme seçeneği göz önünde bulundurulmakta ve her durumda, enerji ürünleri hariç her bir sektöre eşit tarife uygulandığı varsayılmaktadır. Burada ifade edilen beş misilleme seçeneği aşağıda sunulmaktadır.

- Birinci senaryoda, ABD hükümetinin tarife artışıyla hedef aldığı ekonomi ya da sektörlerde, ABD'den ithal edilen mallara aynı tarife oranları ve kısıtlama varyasyonları kullanılarak ticari misilleme uygulamaktadır (%35 ile Misilleme senaryosu).
- Çin ve Meksika, ABD'den ithal edilen mallara yönelik olarak, gümrük gelirlerinde ABD tarafından elde edilen tarife gelirindeki artışa eşit bir değişiklik yaratan bir tarife değişikliği uygulamaktadır (Gelire karşı gelir yaratma misilleme senaryosu).
- Çin ve Meksika, ABD'nin ithal mallarına uyguladığı tarifeler neticesinde ortaya çıkan refah kayıplarını dengelemek üzere, ABD'den ithal edilen mallara yönelik aynı oranda refah artışı sağlayabilecek tarife değişikliği uygulamaktadır (Refah odaklı misilleme senaryosu).
- Çin ve Meksika, dış ticaret hadlerinin (terms of trade) asgari düzeye indirilmesi için ABD'den ithal edilen mallara yönelik tarifelerinde değişiklik yaparlar (Dış ticaret hadlerini asgariye indiren senaryo).
- Son senaryoda ise, Çin ve Meksika herhangi bir misilleme yapmamakta, ancak ticaret savaşında yer alan ülkeler kendi aralarındaki Nash dengesine karşılık gelen tarife oranlarını uygulamaktadır (Nash denge senaryosu).

MIRAGE Modeli'nde Nash dengesinin ifade edilme süreci ise şu şekilde işlemektedir. Öncelikle diğer ülkelerin uyguladıkları tarifeleri göz önüne alınarak, mallarına ithal ürün tarifesi uygulanan ülke için refah maksimizasyonu sağlayan optimal denge belirlenmekte, ardından diğer ülkeler için de aynı işlem tekrar ederek yapılmakta ve teorik olarak uygulanan tarife sıfıra ulaşana kadar bu işleme devam edilmektedir. Bu süreçte, her ülke için enerji sektörü hariç tüm sektörler aynı tarife uygulanmaktadır. İlk model haricinde, misilleme yapan taraflarca uygulanan yeni tarifeler ve bu tarifelerin modelleme üzerinden sonuçları, çalışmaya temel oluşturan ilgili analizlerden uyarlanmıştır.

Bu senaryoların üçüncü boyutu, kısa vadeli (KV) düzenleme, yani sektörel sermaye hareketliliğinin bulunmadığı alt boyut veya da uzun vadeli (UV) düzenleme, yani tam sermaye hareketliliğinin bulunduğu alt boyutu temsil etmektedir.

Bu senaryoların hesaplanabilir ve sadeleştirilmiş bir şekilde sunulabilmesi açısından, enerji ürünleri haricindeki sektörler genelindeki tarifelerde homojen bir değişiklik olacağı var sayılmaktadır. Yine de, MIRAGE modelinde, ticaret, refah ve Nash dengesi açısından en uygun misilleme ile senaryolara sektöre özel tarifeler sağlayan bir duyarlılık analizi eklenmiştir. Bu noktada MIRAGE modelinde, sektöre özgü optimal denge değişkendir, ancak bir sonraki bölümde sunulan tüm önemli makroekonomik sonuçlar niteliksel olarak aynı kalmaktadır.

2.3.4.1. ABD-Meksika Arasındaki Ticaret Savaşının Makroekonomik Sonuçları

Çalışmanın makroekonomik açıdan değerlendirilmesi aşamasında, buraya kadar yapılan analizlerin çıktıları, ABD ve Meksika ekonomisi üzerinde ticaret savaşı ve misilleme senaryolarının makroekonomik etkileri açısından değerlendirilecektir. Bu noktada karşılaşılan en dikkat çekici olgulardan birisi, dikkatli bir şekilde uygulanmadığı takdirde, Meksika'nın misillemenin ülke için zarar verici sonuçlar doğuruyor olması olabilir. Gerçekten de, Meksika'nın ABD mallarına karşı misilleme tarifelerinin % 10'un üzerinde olduğu senaryolarda refah kayıpları ve reel GSYİH kayıpları önemli oranda artmaktadır. Dahası, Meksika'nın misilleme yapmadığı, refah artırma odaklı senaryo ve Nash dengesi senaryolarında ABD'nin refahında herhangi bir kayıp yaşanmamakta, ya da Meksika'nın ABD ürünlerine oldukça yüksek oranlı tarife uyguladığı senaryoda ABD'nin refahında az bir düşüş yaşanmaktadır.

Bu misillemelerin ABD'nin dış ticaret faaliyetleri üzerindeki sınırlı etkisi aslında literatür taramasında da belirtilen sebeplerle şaşırtıcı bir durum olarak görülmemektedir. ABD'nin Meksika'dan ithalatının %57 oranında azaldığı, ancak diğer kaynaklardan ABD ithalatının arttığı tek taraflı senaryo, ABD'nin toplam ithalatında sadece %2,8 oranında bir azalmaya yol açmaktadır. Ancak, bu senaryo aynı zamanda sınırlı ithal ikamesi gibi bir sonuç da doğurarak ABD'nin ticari yöneliminde büyük sapmalara yol açmaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında, ABD ve Meksika arasında uzun yıllar boyunca oluşan değer zincirleri sebebiyle Meksika ekonomisinin ABD'den ithal edilen girdilere aşırı bağımlı olması ve ABD ithalatının azaltılması neticesinde ABD'nin Meksika'ya yaptığı ihracatın doğrudan olumsuz bir şekilde etkilenmesi yer almaktadır. Her halükarda, uygulanan

senaryonun ABD GSYİH'sı üzerindeki net etkisinin sınırlı bir şekilde pozitif ya da belirli bir oranda negatif olacağı ortaya çıkmaktadır.

Bu ticaret savaşı örnek uygulaması, iki önemli politika sonucuna işaret etmektedir. Bunlardan birincisi, ticaret ilişkilerinin tarihinde de örneklendiği gibi, küçük ülkelerin kendi vatandaşlarının refahına yönelik ortaya çıkabilecek bir zararı önlemek ya da büyük ticaret ortaklarına zarar verme amacıyla, büyük ülkelerin korumacılığa karşı misilleme yapma kapasitesi bulunmamaktadır. İkinci çıkarım ise, ticari misilleme tasarımının ulusal refahı en üst düzeye çıkarmak amacıyla rasyonel bir şekilde yapılmasının gerekliliği ve ticaret hadleri, büyük ticaret partneriyle aynı seviyeden tarife uygulama veya vergi artırımı gibi senaryolara dayalı misilleme hareketlerinin uygulanmasının, özellikle küçük partner konumundaki ülkelere zarar verebileceği yönündedir.

2.3.4.2. ABD-Çin Arasındaki Ticaret Savaşının Makroekonomik Sonuçları

ABD-Çin arasındaki ticaret savaşının makroekonomik etkileri değerlendirilirken öncelikle vurgulanması gereken husus, Çin tarafında daha ciddi kayıplar söz konusu olsa da, savaşın her iki ülke de bu ticaret savaşında önemli kayıplar yaşamaktadır. Ancak ilk örnek ile kıyaslandığında, Çin'in yaşadığı kayıplarının ABD-Meksika ticaret savaşındaki Meksika'nın kayıplarına göre daha az belirgin olduğunu görülmektedir. Tarafların büyüklük olarak göreceli yakınlığı dolayısıyla, bu gibi bir ticaret savaşında ABD'nin kayıpları, Çin ile yaptığı ticaret savaşında bir miktar daha belirgin durumdadır. ABD için alternatif ithalat pazarları olmaları ve coğrafi konumları dolayısıyla, bu ticaret savaşı senaryosundan, ilk örnekte de olduğu gibi CAFTA bölgesi ve ABD'nin sadece Çin ile bir ticaret savaşına girdiği varsayımıyla, Meksika kazançlı çıkmaktadır.

Çin'deki pek çok sektörün ABD tarafından uygulanacağı belirtilen ithalat vergilerindeki %35'lik artıştan etkilenmesi beklenmektedir. Özellikle ülkeler arasındaki karşılıklı ticaretin sektörel ağırlıklarına göre incelendiği bölüm girişinde de ifade edildiği gibi, toplam katma değer içerisinde önemli paya sahip olan otomotiv ve ilgili sanayi, elektronik teçhizat sektörü, giyim eşyası ve deri ürünleri, ahşap ve kâğıt ürünleri gibi sektörler bu ticaret savaşından ilk planda etkilenecek sektörleri oluşturmaktadır. Ticaret savaşı politikasını benimseyen ABD'nin de bu sektörlerde pazar çeşitlendirmesi gibi çözümler üreterek faaliyetlerini artırması gerekmekte ancak Çin'e kıyasla bu sektörler, ABD ekonomisinde sınırlı karşılaştırmalı üstünlükler bakımından daha az önem taşımaktadır.

Gelir odaklı, yani göreceli olarak şiddetli bir Çin misillemesinde, ABD'nin ormancılık ve tarım ürünleri sektörünü de olumsuz etkilemektedir. Bu alanda Çin'in sanayi alanında önemli tedarikçileri arasında yer alan ABD'li üreticilerin bu ticaret savaşından olumsuz yönde etkileneceği düşünülmektedir. Daha ılımlı bir misillemenin söz konusu olduğu Nash denge koşullarında ise, yukarıda adı geçen tüm sektörlerde tamir edilebilir, mutedil ve alternatif ihracat pazarları vasıtasıyla yerine konulabilir kayıplar söz konusudur.

Bir hükümetin dış ticarete korumacı bir yaklaşım belirlemesini takiben iç ekonomide oluşması beklenen enflasyonist etkiler, üretici faktörlerin sabit nominal ücretlendirmesi koşullarında yurtiçi satın alma gücünde bir düşüşe yol açmaktadır. Yurt içi fiyatlardaki bu artış, nihai tüketim mallarının fiyatını etkileyerek tüketicilerin de doğrudan kayba uğramasına yol açabilmektedir. Ara malların fiyatını etkileyen böylesi bir fiyat artışı, ekonomik faaliyetler bakımından olumsuz olabilecek ve sektörel değer zincirleri boyunca etkisini sürdürerek ilgili yerel sektörlerin rekabet gücünü etkileyebilmektedir. Bir sektörün ekonomik faaliyetleri korumacı politikalarından olumsuz yönde etkilendiğinde, bu sektördeki üretici faktörlere olan talep de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bununla birlikte, ABD'nin giyim eşyası ve deri ürünleri sektörü gibi bazı endüstrilerinde üretimin artması ve bu sektörlerde yoğun olarak kullanılan üretici faktörlere olan talebin artması dolayısıyla ticaret savaşlarının olumlu etki göstermesi beklenebilir.

Çin'e ABD tarafından tek taraflı tarife uygulandığı senaryoda olduğu gibi, bir ekonomi dış ticarete ortaya çıkan korumacılıktan olumsuz bir şekilde etkilendiğinde, bu durum ekonominin yerli üretimi üzerinde olumsuz bir şok etkisi oluşturmaktadır. Örneğin, tek taraflı senaryoda da görüldüğü üzere, ihracat sektörlerinde yoğun olarak kullanılan üretim faktörlerine daha az talep olmasından dolayı Çin'deki üretim fiyatları ve reel ücret seviyesinin düşmesi beklenebilecektir.

Çin'in yanıt olarak gerçekleştireceği misilleme senaryoları ve korumacı tutumu dolayısıyla bazı sektörlerin ekonomik faaliyet açısından fayda sağlayabileceği düşünülmekle birlikte, Çin'in özellikle

ihracat sektörleri için üretim alanları açtığı ve bu üretimin iç pazarda bir talep karşılığının bulunmadığı alanlar, ülkedeki genel fiyatlar düzeyinin korumacı şok dolayısıyla artışını hızlandırıcı bir etki oluşturabilecektir.

ABD açısından bakıldığında, tüm üretim faktörlerinin korumacı tedbirler ve ticaret savaşlarından zarar göreceğini ve nitelikli işgücü de dâhil olmak üzere üretim faktörlerini elinde bulunduran kişilerin bu etkiyi en yakından hisseden grubu oluşturacağı düşünülmektedir. Bu durumda tek istisna olarak düşük vasıflı işgücünün bu durumdan olumlu yönde etkileneceği varsayılabilir. Çünkü Çin'den yapılan ithalatın önemli bir bölümünün, elektronik eşya, giyim eşyası ve deri ürünleri, ahşap ve kâğıt ürünleri gibi düşük nitelikli işgücü gerektiren üretimle ilişkili ürünler olduğu görülmektedir.

2.4. Ticaret Savaşı Uygulamalarına İlişkin Genel Değerlendirmeler

Bu çalışmanın uygulama bölümünün amacı, geçtiğimiz yıllarda ABD hükümeti tarafından tartışması başlatılan potansiyel ticaret savaşlarının ekonomik ve ticari etkilerinin değerlendirilmesidir.

ABD'nin son dönemde sıklıkla dile getirdiği şekliyle Meksika veya Çin'e karşı fiili bir ticaret savaşını ne şekilde başlatacağı, ilgili ticari partnerlerin misilleme yapıp yapmayacağı veya ne şekilde bir misilleme uygulayacağına bağlı olarak çeşitli senaryolar üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

Çizelge 2.3'de, uygulamadaki etkileri ve farklılıkları açısından ön plana çıkan üç senaryo bakımından ortaya çıkan sonuçların kısa bir özeti ve sentezi niteliğindedir. Bu üç senaryoyu kısaca hatırlatmak gerekirse, Tek taraflı ABD tarifelerinin uygulandığı ilk sütunda yer alan senaryoda, tarifelerin Çin ve Meksika ile olan ticarete sadece ABD tarafından %35 oranında iki taraflı olarak artırdığı görülmektedir. İkinci sütunda, Çin ve Meksika'nın tarife gelirlerini ABD'nin yaptığı artış öncesiyle eşit seviyeye getirme amacıyla, tarife gelirlerine artırmak amacıyla misilleme uyguladıkları ikinci senaryoya ilişkin veriler sunulmaktadır.

Çizelge 2.3: Seçilmiş senaryo ve veriler açısından ticaret savaşlarının değerlendirmesi

	Tek Taraflı Senaryo		Gelir Odaklı Senaryo		Nash Denge Senaryosu	
	ABD-Meksika	ABD-Çin	ABD-Meksika	ABD-Çin	ABD-Meksika	ABD-Çin
ABD'nin Meksika'ya Uyguladığı Ek Tarife	35.0	n.a.	35.0	n.a.	13.4	n.a.
ABD'nin Çin'e Uyguladığı Ek Tarife	n.a.	35.0	n.a.	35.0	n.a.	7.0
Meksika'nın ABD'ye Uyguladığı Ek Tarife	0.0	n.a.	3.61	n.a.	n.a.	9.5
Çin'in ABD'ye Uyguladığı Ek Tarife	n.a.	0.0	n.a.	5.97	n.a.	3.1
ABD'nin toplam ihracatı	-3.0	-5.4	-4.5	-7.7	-2.6	-2.7
ABD'nin Meksika'dan toplam ithalatı	-57.0	6.9	-63.5	5.7	-34.7	2.3
ABD'nin Çin'den toplam ithalatı	5.2	-75.1	3.2	-76.8	2.2	-28.8

Kaynak: Bouet ve Laborde (2017)

Son olarak üçüncü sütunda ise optimal denge temeline dayalı olarak her bir ticaret partnerinin refahını en üst düzeye çıkartan Nash denge senaryosuna ilişkin senaryolarda ortaya çıkan veriler sunulmaktadır. Çizelge 2.3'de sunulan veriler, sermayenin mükemmel hareketliliğe sahip olduğunu varsayan uzun vadeli (UV) senaryo dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Çalışmada değerlendirilen çeşitli korumacı politika senaryolarından elde edilen sonuçlar göstermektedir ki ABD'nin bu iki ticaret partnerine uygulayacağı korumacılıktan ya da onlarla bir ticaret savaşına girmesinden dolayı belirgin bir fayda sağladığı bir senaryo bulunmamaktadır.

Yukarıda sunulan senaryoların seçilme sebebi, tek taraflı korumacılık, ABD korumacılığında büyük ve iki taraflı bir artış, ABD korumacılık politikalarına karşı şiddetli misilleme ve korumacılığın nispeten ılımlı bir şekilde taraflar arasında yayılması gibi, bir ticaret savaşının birbirine zıt yansımalarının bu seçenekler dâhilinde sunabiliyor olmasıdır. Bu senaryolar ve diğer seçilmemiş olan tüm senaryoların sonuç açısından ortak noktası, ABD refahı üzerinde olumlu etkilerinin olmaması ya da negatif etkilerinin bulunmasıdır.

Tekstil, giyim eşyası ve deri ürünleri, elektronik cihazlar vb. gibi bazı ABD sektörlerinin bu senaryolardan katma değer açısından fayda sağlayabileceği doğru olmakla birlikte, bu kazançlar

kimyasal, kauçuk, plastik ürünleri, tarımsal mahsuller, et ve süt ürünleri, motorlu taşıtlar ve parçaları ve nakliye ekipmanı vb. gibi diğer sektörlerin karşılaştığı zararlar karşılığında elde edilebilmektedir. Ayrıca hem vasıflı hem vasıfsız ve hem tarımsal hem de tarım dışı faaliyetlerde çalışan işçiler de bu politikalar sonucunda zarar görmektedir. Yine bu senaryoların tümü, ABD'deki vasıfsız ve vasıflı işçilerin, özellikle de birincil olarak etkilenen sektörlerde çalışan vasıfsız işçilerin gerçek ücretleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir ve benzer bir şekilde, tüm durumlarda sermayenin de bu politikalarda olumsuz şekilde etkilendiği görülmektedir.

İkinci bir önemli politika çıkarımı olarak, ABD'nin tarifelerde %35'lik bir artış uyguladığı ve karşı ticaret partnerinin de benzer bir artışa yaptığı senaryo ile her iki partnerin de korumacı ticaret oranlarını daha az arttırdığı Nash denge seçeneğinin doğurduğu sonuçlar karşılaştırıldığında, Nash senaryosunda, ülkelerin refah kayıplarının önemli ölçüde daha düşük olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın yukarıda sunulan uygulama bölümünde elde edilen üçüncü önemli politika çıkarımı, her ne kadar Çin'in ticaret savaşlarında önemli bir kayıp yaşadığı görülse de Meksika'nın ABD ile yaşayacağı bir ticaret savaşında karşılaşacağı kayıplara kıyasla bu kayıplar daha düşüktür. Diğer bir deyişle, Meksika, ABD ile yapacağı ticaret savaşlarına dair her senaryoda devasa refah kayıpları, makroekonomik kayıplar ve ticari kayıplarla karşılaşmaktadır.

Bunun yanı sıra, özellikle Meksika'nın ABD ile olan uzun yıllara dayalı dış ticaret yapısı dolayısıyla gelişerek ABD'den gelecek olan talebe bağımlı bir şekilde büyüyen motorlu taşıtlar ve parça sektörü ve ulaşım ekipmanı gibi bazı sektörlerde katma değer yaratılması önemli ölçüde imkânsızlaşmaktadır.

Ekonomik büyüklüğü ABD'ye kıyasla önemli ölçüde daha küçük olan ve ABD'yi önemli bir ihracat hedefi olarak görmekte olan Meksika için ticaret savaşlarının potansiyel olarak yüksek kayıplar doğuracağını vurgulamak önem arz eder. Aynı doğrultuda, ticari misillemenin ne şekilde uygulanacağını da ortaya çıkacak sonuçlar açısından önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Meksika ve ABD arasında ticaret hadleri dolayısıyla tarife gelirlerini yeniden arttırmaya yönelik misillemelere dayalı bir ticaret savaşında, Meksika'nın sistematik olarak daha yüksek bir refah kaybı yaşadığı, ancak refah arttırıcı yaklaşımla yapılacak misillemelerin Meksika için kayıpları azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Çin ve ABD arasındaki ikili ticaret savaşına bakıldığında da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Dördüncü bir politika sonucu olarak, modelde ABD'nin uyguladığı korumacı yaklaşımın Çin ve Meksika üzerindeki olumsuz etkilerini yumuşatan bir ekonomik mekanizmanın altının çizilmesi önem arz etmektedir. Cari hesabın GSYİH'ye oranının %sel olarak belirli bir seviyede kalması gerektiğinden, bir ticaret savaşı sonucunda değişen durum doğrultusunda yurtiçi fiyatlar üzerinden reel döviz kurlarının ayarlanması gerekmektedir. Meksika örneğinden yola çıkılırsa, kuzey komşusuna yapılan ihracatın kaybedilmesiyle, reel döviz kurunda ortaya çıkacak olan belirgin değer kaybı, özellikle diğer ticaret ortaklarına daha fazla ihracat yapmasına ve önceki denge durumuna kıyasla artık daha az ithalat yapmasına yol açmakta, dolayısıyla cari hesabın GSYİH oranı olarak yeniden tanımlanmasına yol açabilmektedir. Bu durumda, ülkenin karşılaşacağı ticari ve makroekonomik kayıplar, ikame ihracat pazarlarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi suretiyle uzun vadede önemli kazanımlar doğurabilecek bir başlangıç haline dönüştürülebilecektir.

Yine benzeri bir bakış açısıyla, ABD'nin kendi iradesiyle coğrafi ve kültürel olarak uzun yıllardır uyumlu bir şekilde çalışmakta olduğu bir partnerini yeni pazarlarda tedarikçi konumuna getirmesi, uzun vadede ABD için hem çeşitlendirme hem de maliyet avantajı bağlamında kayıplara yol açabilecek bir durumdur.

Sonuç olarak, ticaret savaşlarının küresel ekonomi açısından potansiyel olarak oldukça zararlı olduğunu yeniden belirtmek önem arz etmektedir. Uygulamalardan da görülmektedir ki, korumacılık özel ve kamu sektörlerinin cari açıklarını azaltmanın doğru yolu değildir, çünkü genellikle bu açıkların temeline inildiğinde bunların yetersiz net tasarrufların bir sonucu olarak açığa çıktığı görülmektedir.

Ülkeler arası ticari anlaşmazlıklar ile ilgili davalarına arabuluculuk imkânı sağlayan çok taraflı ticaret sistemlerinin bu tür anlaşmazlıkların çözümünde oynayabilecekleri pozitif rolü bu gibi durumlarda hatırlamak önemli kayıpların önlenmesinde faydalı olabilecektir. Günümüzde süregiden ve bu çalışmada detaylı bir şekilde incelenmiş bulunan ticari çatışmaların ABD'li üreticilere maliyet

yaratan haksız ticaret uygulamaları içerdiğine inanmakta olan mevcut ABD hükümetinin, DTÖ kanalıyla bu uygulamalarla ilgili şikâyetle bulunma ya da değişiklik yapma seçeneği bu alanda uygulanacak en doğru yaklaşımlardan birisi olarak görülmelidir.

3. TARTIŞMALAR VE SONUÇ

Bu çalışma, özellikle 2008 finansal krizini takip eden süreçte, küresel ölçekteki etkilerini her geçen yıl giderek daha fazla göstermeye başlayan korumacı tedbirlerin, son yıllarda sıklıkla “ticaret savaşları” söylemlerine dönüşmesi ve bununla ilişkili olarak uluslararası ticaret bağlamında ortaya çıkabilecek makroekonomik sonuçların incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, korumacılık ve yeni korumacılık başlıkları altında incelenen ticaret savaşları konusu ile ilgili teorik temele dayalı ve ticaret savaşları olgusunu kapsamlı bir uygulama eşlinde inceleyen bir çalışmanın bulunamamış olması, uluslararası iktisat alanında bir literatür açığı olarak görülmüş ve bu çalışmanın hazırlanması için motivasyon sağlamıştır.

Ticaret savaşlarının son yıllarda giderek daha çok tartışılan bir kavram halini alması ile bağlantılı olarak, yine bu alanda kısıtlı araştırmanın bulunabildiği uluslararası literatürde son yıllarda araştırmacıların bu konuya hızla artan bir oranda ilgi gösterdikleri tespit edilmiştir. Özellikle küreselleşmenin güçlü şekilde savunulduğu ve küresel ticari ilişkilerde başat bir rol oynamaya başladığı 1980’li yıllardan itibaren, liberal ekonomik sisteme dâhil olan ülkeler arasında ticaretin top yekûn kısıtlanması veya korunmasına ilişkin yaklaşımlar ilgi görmemektedir. Bununla birlikte, özellikle 2008 yılında yaşanan ve hem AB hem ABD gibi liberal ekonominin başat temsilcileri olan ülkelerin derinden etkilenmesine yol açan finansal kriz, uluslararası ticaretin deregülasyon bağlamında önemli bir sınıra varıp varmadığının daha sesli bir şekilde tartışılmasına ön ayak olmuştur.

Sürecin daha öncesine gidilirse, korumacı tedbirlerin uluslararası ticareti ve dolayısıyla küresel büyüme eğilimini tehdit eden bir unsur olduğuna dair inanç doğrultusunda, özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve sanayileşmiş ülkeler öncülüğünde önemli adımlar atılmıştır. Bunların arasında halen dünya ticareti üzerinde önemli söz sahibi olan Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, GATT/Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar da yer almaktadır. Bu kuruluşlar uzun yıllar boyunca dünya ticaretinin istikrarının sağlanmasında ve anlaşmazlıkların çözümünde kilit rol oynamışlardır.

Ancak yine 2008 krizi sonrasında dönülürse, bu sürecin dış ticarete ortaya çıkardığı regülasyon gereksinimi, birçok ülkenin dış ticaret dengesini yeniden gözden geçirmesine ve iç piyasalar açısından yeni stratejik endüstrilerin desteklenme ve gelişimini sağlama yönündeki eğilimi arttırmıştır. 2016 yılında ABD başkan adayı Trump tarafından yüksek bir ses ile dile getirilmiş olması dolayısıyla yeniden ekonomistlerin gündeminde yer bulan ticaret savaşları, ilerleyen süreçte günümüze gelene değin giderek daha gerçekleşebilir bir senaryo halini almıştır.

Bu çalışmada ticaret savaşları gerek teorik gerekse uygulamaları bakımından incelenmiş ve önemli bazı çıkarımlara ulaşılmıştır. Öncelikle teorik çıkarımlar ve ticaret savaşlarına ilişkin incelemelerin metodolojik yaklaşımları değerlendirilmesi, bu çalışmanın bu alanda ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını kolaylaştırıcı bir yöntem olacaktır.

Ticaret savaşlarına ilişkin literatür ve ampirik çalışmalar incelendiğinde, ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin, uzmanlık sağlanan ürün grubu, coğrafi konum, ekonomik büyüklük, geleneksel rekabetler, iç pazarda yaşanan arz talep dengesi, işgücü yapısı, dış ticaret hadleri, genel makroekonomik yapı, ticari yönelim ve hedefler vb. gibi çok değişkenli bir etki grubu tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Bu çoklu etkenler grubu, ticaret savaşlarının sebebini de belirlerken aynı zamanda bu olası ticaret savaşı senaryolarından öncelikli olarak etkilendikleri dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, ticaret savaşlarının ABD, Çin ve Meksika üzerindeki karşılıklı etkileri incelenirken yukarıdaki değişkenlerden önemli bir bölümü ile ilgili, temel çalışmalardan ve veri setlerinden elde edilen veriler eşliğinde değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler, öncesinde ise ticaret savaşının gelişim koşulları çerçevesinde belirlenen senaryoların tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Çalışmanızda tespit edilen temel senaryolar, tek taraflı tarife artırımını, oransal temelli misilleme, gelir kaybını telafi etme odaklı misilleme, ulusal refahı geri kazanma odaklı misilleme ve Nash dengesi çerçevesindeki misillemeler olarak beş başlık altında incelenmiştir. Her bir senaryo için ilgili ülkelere ait hacimsel ve oransal değişimler incelenerek uygulamanın sonunda politika çıkarımları yapılması sağlanmıştır.

İncelenen literatür ve örnek uygulamalardan elde edilen çıkarımların birbirini doğruladığı temel başlıklar aşağıda sıralanmaktadır:

- Ticaret savaşları, tüm taraflar ve küresel ticaret dengeleri açısından değişen oranlarda kayıplara yol açabilir.
- Ticaret savaşlarındaki taraflar içerisinde, ekonomik açıdan daha küçük olan ülkeler büyük olanlara kıyasla daha fazla ticari kayba ve refah kaybına uğramaktadır. Örnek uygulamamızda da görüldüğü üzere, bu ülkelerin misilleme senaryosunu tercih etmeleri kayıplarını daha da artıran bir etki doğurabilmektedir.
- Nash dengesi doğrultusunda karşılık verilen ticaret savaşlarında her bir tarafın refah ve ticaret açısından kayıpları azalmaktadır.
- Ticaret savaşlarında kayba uğrayan ülkelerin bu durumdan en olumsuz etkilenen verilerinden bazıları, işgücü ücret seviyesi, dış ticaret dengesi, döviz kuru, cari denge, GSYİH, GSMH, ulusal refah seviyesi ve stratejik sektörlerle ilişkin değer zinciri etkinliğidir.

KAYNAKLAR

- AGRODEP (2013). <https://dataverse.harvard.edu/dataverse/IFPRI> (Erişim: 15.05.2018).
- Akçadağ-Alagöz, E. (2016). Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, 33-56.
- Aran, B. (2018). ABD, Çin, Ticaret Savaşları ve Türkiye, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Değerlendirme Notu, No: N201813, 1-6.
- Aslan, N. (2007). Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Küreselleşme, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım, Sayı:2, 5.
- Bagwell, K. ve Staiger, R.W. (2016). Handbook of Commercial Policy, North Holland, Amsterdam.
- Bchir, M. H., Decreux, Y. Guerin, J.L. ve Jean, S. (2002). MIRAGE, a Computable General Equilibrium Model for Trade Policy Analysis, CEPII, Working Paper No 2002-17.
- Bouet, A. ve Laborde, D. (2017). US Trade Wars with Emerging Countries in the 21st Century: Make America and Its Partners Lose Again, IFPRI Discussion Paper, No: 01669, Washington, DC.
- Campbell, W. K. ve Miller, J. K. (2007). International Encyclopedia Of The Social Sciences, (2ND ED.), Cengage Learning, London.
- CIA (2017). The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (Erişim: 15.05.2018).
- Conybeare, J. A. (1987). Trade Wars: The Theory and Practice of International Commercial Rivalry, Columbia University Press, New York.
- Felicio, R. (2018) Trade Wars: When Nash Equilibrium Meets Deglobalization, <http://cattolicaglobalmarketsmagazine.com/2018/03/26/trade-wars-nash-equilibrium-meets-deglobalization/> (Erişim: 16.05.2018).
- GTAP (2018). GTAP Data Bases, <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/databases/contribute/default.asp> (Erişim: 12.04.2018).
- ITA (2017) Data & Analysis: International Trade Administration, US Department of Commerce, <https://www.trade.gov/data.asp> (Erişim: 15.04.2018).
- Küçükaksoy, İ. (2010). Deregülasyon, Dış Ticaret Hadleri ve Refah İlişkileri, e-Journal of New World Sciences Academy, 5(2), 133-157

OECD (2017) Trade in Value-Added database, www.oecd.org/industry/ind/measuringtradeinvalue-addedanoecd-wtojointinitiative.htm (Erişim: 31.03.2018).

Seyidoğlu, H. (2009). Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Tekbaş, M. ve Yıldırım, M. (2016). G-8 Ülkelerinde Yeni Korumacılık Politikaları, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 9, 456-479.

Tucker, J. (2016). Trump's 35 percent tariff wouldn't keep jobs in the U.S. Here's why, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/12/08/trumps-35-percent-tariff-wouldnt-keep-jobs-in-the-u-s-heres-why/?noredirect=on&utm_term=.627768e0bc47 (Erişim: 31.03.2018).

Uysal, G. (2017). Nash Dengesi, Konferans Bildirgesi, Nash Dengesi ve Belirsizlik Altında Karar Verme Konferansı, Mart, 2017, İstanbul.

Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2018). Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları, SETA Analiz, Sayı: 228, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

WTO (2017). Members and Observers, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (Erişim: 31.03.2018).

WTO (2018). Trade Profile, USA - China, <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=US%2cCN> (Erişim: 31.03.2018).